

Cauzele de nulitate absolută

Cauzele care atrag nulitatea absolută sunt următoarele:

1. Încălcarea regulilor privind capacitatea civilă a persoanelor în cazurile:

a). nerespectarea unei incapacități speciale, impuse pentru ocrotirea unui interes obștesc.

Aceste incapacități constau fie în interdicția de a încheia anumite acte juridice civile, fie în interdicția de a dobândi anumite drepturi sau obligații și sunt instituite de legiuitor din considerente de ocrotire a intereselor anumitor categorii de persoane, dată fiind situația specială în care se află¹.

Asemenea incapacități sunt prevăzute atât în Codul civil cât și în alte acte normative. Astfel, art. 806 Cod civil stabilește “minorul mai mic de 16 ani nu poate dispune nici într-un fel”, prin donație sau testament, de bunurile sale, iar art. 807 Cod civil prevede că “minorul de 16 ani poate dispune prin testament și numai pentru jumătate de care după lege poate dispune majorele”. Alte incapacități speciale sunt prevăzute și în art. 1308 și art. 1309 Cod civil. De asemenea, în art. 68 din Legea nr. 18/1991, la aliniatul 1 se spune că “personele fizice care nu au cetățenia română și domiciliul în România, precum și persoanele juridice care nu au cetățenia română și sediul în România, nu pot dobândi în proprietate terenuri de orice fel prin acte între vii”.

b). lipsa capacității de folosință a persoanei juridice.

Una din condițiile de validitate a actului juridic civil este capacitatea de a încheia actul. Neîndeplinirea acestei condiții, adică încheierea actului juridic civil de către o unitate care se găsește în faza dobândirii personalității juridice sau a lichidării, acte care nu se încadrează în dispozițiile art. 33, alin. 3 din Decretul 31/1954 (depășesc cerința ca persoana juridică să ia ființă în mod valabil), va atrage nulitatea absolută a actului juridic respectiv².

c). nerespectarea principiului specialității capacității de folosință a persoanei juridice.

Principiul specialității capacității de folosință a persoanei juridice se definește ca fiind regula de drept civil potrivit căreia, persoana juridică nu poate dobândi, prin acte

¹ E. Lupan, Drept civil, Persoana fizică, ed. Lumina Lex, București, 1993, p. 42 și urm.

² E. Lupan, Drept civil. Persoana juridică, de. Lumina Lex, București, 1994, p. 113

juridice, decât acele drepturi și obligații care sunt în concordanță cu scopul ei. Această regulă este consacrată în art. 34 din Decretul 31/1954 unde se spune, la alineatul 1 că “persoana juridică nu poate avea decât acele drepturi care corespund scopului ei, stabilit prin lege, actul de înființare sau statut”, iar în alineatul 2 că “orice act juridic care nu este făcut în vederea realizării acestui scop este nul”.

Prin urmare principiul specializării capacității de folosință limitează această capacitate, restrânge conținutul ei la concordanța dintre capacitatea persoanei juridice și scopul ei, depășirea acestei sfere fiind sancționată cu nulitatea absolută a actelor juridice încheiate³.

2. lipsa totală a consimțământului, cum este cazul erorii-obstacol(*error in negotio* și *error in corpore*).

Potrivit art. 953 Cod civil “consimțământul nu este valabil când este dat prin eroare”.

Eroarea este falsă reprezentare a realității la încheierea unui act juridic. Eroarea obstacol (numită și distructivă de voință) este cea mai gravă formă a erorii, împiedicând formarea actului juridic și îmbracă, în funcție de natura realității asupra căreia cade, două forme: eroarea asupra naturii actului ce se încheie (*error in negotio*) constând în faptul că una dintre părți crede că încheie un anumit act juridic, iar cealaltă parte crede, greșit, că încheie un alt act juridic, și eroarea asupra identității fizice a obiectului actului juridic (*error in corpore*) constând în faptul că una dintre părți crede că obiectul actului juridic îl constituie un anumit bun, pe când cealaltă parte are în vedere alt bun.

Pentru că nu s-a format acordul de voință al părților, sancțiunea care intervine este nulitatea absolută a actului juridic, aceasta fiind soluția acceptată, în general, în practică și doctrină⁴.

Cu toate acestea se consideră⁵ că în caz de eroare-obstacol ar trebui să intervină nulitatea relativă, cei în cauză putând să ceară anularea actului, dar putând să o și confirme, prin executarea actului juridic, în funcție de interesele fiecăruia.

3. nevalabilitatea obiectului actului juridic

Referindu-se la convenții, art. 962 Cod civil stabilește că “obiectul convenției este acela la care părțile sau numai una dintre ele se obligă”. Prin urmare, obiectul actului

³ Idem, p 109 și urm

⁴ E. Poenaru, op. cit., p. 230; Trib. Supr., s. civ., dec. nr. 1998/1989, Dreptul nr. 7/1990, p. 66

⁵ Gh. Beleiu, op. cit., p.135-136

juridic civil se definește ca fiind conduita părților stabilită prin acel act juridic, respectiv acțiunile sau inacțiunile la care părțile sunt îndreptățite sau la care sunt ținute.

Pentru a fi valabil, obiectul actului juridic trebuie să îndeplinească mai multe condiții. Astfel, obiectul actului juridic trebuie să existe, trebuie să se afle în circuitul civil, să fie determinat sau determinabil, să fie posibil și să fie licit și moral. Aceste sunt condiții generale pentru valabilitatea obiectului actului juridic. Există și condiții speciale, cerute doar pentru anumite categorii de acte, astfel: în actele constitutive ori translative de drepturi, se cere ca cel ce se obligă să fie titularul dreptului; în actele “*intuitu personae*” obiectul trebuie să constea într-un fapt personal al debitorului, iar când legea prevede, este necesară și autorizația administrativă.

În consecință, ori de câte ori sunt nerespectate condițiile de validitate ale obiectului actului juridic acesta este lovit de nulitate absolută.

4. când lipsește cauza ori este ilicită sau morală

Cauza sau scopul actului juridic este acel element care constă în obiectivul urmărit la încheierea unui asemenea act.

Potrivit art. 966 Cod civil “obligăția fără cauză sau fondată pe o cauză falsă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect”. Prin urmare, pentru a fi valabilă, cauza actului juridic trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții: să existe, să fie reală și să fie licită și morală. Neîndeplinirea acestor condiții va antrena nulitatea absolută a actului juridic⁶.

5. nerespectarea formei ad validatem

Numeroase dispoziții legale prevăd pentru valabilitatea unui act juridic forma ad validatem (ad solemnitatem): donația (art. 813 Cod civil), testamentul (art. 858 Cod civil), ipoteca convențională (art. 1772 Cod civil), actele între vii având ca obiect terenuri (art. 67, alin. 1 din Legea 18/1991), etc.

Instituirea de către lege a formei autentice este determinată de anumite motive: se atenționează părțile asupra importanței pe care o au anumite acte juridice, pentru patrimoniul celor care le fac, se asigură libertatea și certitudinea consimțământului și se exercită un control al societății prin organele statului, asupra actelor ce prezintă importanță juridică ce depășește interesele părților.

⁶ Trib. Supr., s. civ. dec. nr. 1815/1988, Dreptul nr. 7/1990. P, 66

Forma autentică prezintă unele trăsături. Astfel, ea este incompatibilă cu manifestarea tacită de voință (aceasta trebuind să fie, deci expresă), este exclusivă, în sensul că pentru anumit act juridic solemn, trebuie îndeplinită o anumită formă. De asemenea, este un element constitutiv esențial al actului juridic și, în consecință, nerespectarea lui atrage nulitatea absolută a actului juridic respectiv⁷.

6. lipsa ori nevalabilitatea autorizației administrative

Astfel, potrivit art. 35 din Legea 64/1995 “în afară de cazurile prevăzute de prezenta lege sau de cele autorizate de tribunal, orice constituire de garanții personale sau reale, efectuate după înregistrarea cererii debitorului sau după expirarea termenului pentru contestarea cererilor creditorilor de către debitor ori după respingerea contestației debitorului împotriva acestor cereri, va fi nulă”. De asemenea, în alineatul 1 din art. 37 al aceleiași legi se spune că “după deschiderea procedurii de reorganizare este interzis conducătorilor debitorului, sub sancțiunea nulității, să înstrăineze, fără acordul tribunalului, acțiunile sau părțile lor sociale deținute la debitorul care face obiectul acestei proceduri”.

7. încălcarea ordinii publice

În art. 5 Cod civil, se precizează “nu se poate deroga prin convenții sau dispoziții particulare de la legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri”. De asemenea, art. 966 dispune că “obligația ... fondată pe o cauză ... nelicită nu poate avea nici un efect” iar art. 968 prevede că o cauză “este nelicită când este prohibită de legi, când este contrară bunelor moravuri și ordinii publice”. Așadar, voința juridică trebuie să respecte legile care interesează ordinea publică.

Dispozițiile legale care interesează ordinea publică sunt, în totalitatea lor, norme imperative, de la care nu se poate deroga prin act juridic, sub sancțiunea nulității absolute⁸.

8. fraudă legii⁹

Un act juridic se socotește săvârșit în fraudă legii când anumite norme legale sunt folosite nu în scopul în care au fost edictate, ci pentru eludarea altor norme legale imperative. Fiind o încercare de abatere legii de la finalitatea ei, fraudarea legii constituie un abuz de drept, sancționat (explicit sau implicit) printr-o serie de

⁷ Gh. Beleiu, op. cit., p. 150-151

⁸ C. Stătescu, C. Bârsan, op. cit., p. 19

⁹ D. Cosma, op. cit., p. 306-307; A. Pop, Gh. Beleiu, op. cit., p. 365; Trib. Supr., s. civ., dec. nr. 1732/1970, Culegere de decizii 1970, p. 171

dispoziții legale (art. 1 și 3 din Decretul 31/1954, art. 1203 Cod civil, art. 723 Cod proc. civilă).

Aplicarea legii, în litera și spiritul ei, este o necesitate de interes obștesc și de aceea actele juridice săvârșite în fraudă legii sunt sancționate cu nulitate absolută.

Frauda se seosebește de dol, deși are un element comun cu acesta: reaua – credință a autorului ei.

În timp ce dolul se exercită asupra uneia din părțile actului juridic, al cărui consimțământ îl viciază, fraudă se săvârșește de părți în dauna terților, lăsând nealterat consimțământul părților, în vederea realizării unui folos injust pentru cei ce fraudează.

Interesul distincției dintre fraudă și dol constă în faptul că cea dintâi este sancționată cu nulitatea absolută a actului juridic, iar cea din urmă atrage nulitatea relativă.